

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ТЕОРІЇ ПРАВА ТА ДЕРЖАВИ

**СИНТАГМИ СУЧАСНОЇ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ :
ПРОЛЕГОМЕНИ ПРАВОВОЇ ІННОВАТИКИ**

до 80-річчя від дня народження
доктора юридичних наук, професора Юрія Миколайовича Оборотова
матеріали
всеукраїнської науково-практичної конференції

14 вересня 2026 року

Одеса
2026

Матеріали подано в авторській редакції

Синтагми сучасної юриспруденції : пролегомени правові інноватики. Пам'яті проф. Ю. М. Оборотова : (до 80-річчя від дня народж. д. ю. н., проф. Ю. М. Оборотова) : матер. Всеукр. наук.-практ. конф.(Одеса, 14 верес. 2026 р. Одеса : Нац. ун-т «Одеська юрид. академія»., 2026. 274 с. URL: <https://doi.org/10.32837/11300.33882>

Матеріали конференції, вміщені у цьому збірнику, відображають прагнення представників української правничої науки осмислити методологічне значення наукової спадщини Ю. М. Оборотова та розглянути актуальні проблеми розвитку сучасної юриспруденції. У працях авторів досліджуються питання методології юридичної науки, традиційні та інноваційні напрями розвитку права, трансформація держави, зміна правової реальності під впливом глобалізаційних, інтеграційних, інформаційних і технологічних процесів.

Окрему увагу приділено проблемам цифровізації права, ролі штучного інтелекту у трансформації юридичної діяльності, зміні форм правового регулювання, розвитку правової системи в умовах європейської інтеграції, а також переосмисленню фундаментальних категорій загальної теорії права та держави.

13. Після резонансної ДТП у Києві Зеленський скликає засідання РНБО: відповідальність за порушення ПДР мають посилити. Sud.ua, 2026. URL: <https://sud.ua/uk/news/ukraine/369575-pislia-rezonansnoi-dtp-u-kyievi-zelenskyi-sklykaie-zasidannia-rnbo-vidpovidalnist-za-porushennia-pdr-maiut-posylyty>.

Ключові слова: кримінально-правова інноватика, інновація, штучний інтелект, юридична інженерія, механізм інноватики.

Key words: criminal law innovation, innovation, artificial intelligence, legal engineering, innovation mechanism.

Кельман Михайло Степанович

Навчально-науковий інститут права, психології та інноваційної освіти

Національного університету “Львівська політехніка”

доктор юридичних наук, професор,

Заслужений діяч науки і техніки України,

професор кафедри теорії права та конституціоналізму

DOI:

ПІДХОДИ, ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА У СВІТОВІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ ПРАВНИЧІЙ ТЕОРІЇ

Нині проблема визначення принципу верховенства права, який відповідно до ст. 8 Конституції визнається і діє в Україні, є однією з найбільш актуальних в українському правознавстві. Натомість єдиного погляду на це не існує як серед вітчизняних, так і зарубіжних дослідників, про що можуть свідчити численні публікації з даної тематики та й, зрештою, неоднозначна, суперечлива судова практика.

Для нашої країни, характерним завжди був позитивістський підхід щодо визначення верховенства права, що по суті зводив останній до принципу законності, дискусія в правничій літературі та події в судовій практиці кількох останніх років є доказом зміщення акцентів на користь права природного, а отже, визнання нетотожності права і закону.

Аналіз юридичної літератури щодо підходів визначення верховенства права, дає підстави вирізнити принаймні два напрями, сформовані відповідно школами природного і позитивного права.

Головна риса теорії природного права ґрунтується на твердженні, що між правом і мораллю існує нерозривний зв'язок. Щоб той чи інший закон був легітимним, він обов'язково має відповідати певним засадам моралі та справедливості. Ще в XIII ст. Т. Аквінський сформулював базовий постулат природного права: несправедливий закон взагалі не є законом: сила закону залежить від його відповідності критеріям справедливості[1].

Натомість, згідно з концепцією природного права, критерії моральної справедливості й добра не залежать від позитивного права і є найвищим принципом, верховенством права. Зрозуміло, що для прихильників природного підходу верховенство права має універсальний характер, і його базові стандарти є перманентними і незмінними для всіх часів і народів.

Органи судової влади Англії та Сполучених Штатів Америки активно застосовували засади природного права у своїй судовій практиці. Спираючись на принцип верховенства права, у Британії було обґрунтовано ідею, що і монархія, і виконавча влада, і парламент є зв'язаними фундаментальними принципами справедливості загального права та історичними традиціями англійського народу[2]. У 1610 р. англійський суддя Е. Коук сформулював доктрину юридичного верховенства: у багатьох судових справах загальне право, що вважається втіленням певних незмінних принципів природного розуму, повинно контролювати акти парламенту, і ті прийняті парламентом закони, що суперечать загальному праву, мають бути визнані недійсними"[3].

У відомому рішенні Мербері проти Медісон, яким, власне, було започатковано конституційну юстицію, Верховний суд США підкреслив, що в цій державі панує не воля окремих людей, а воля права[4].

Як підсумок варто звернути увагу на складові концепції природного права, і ми цілком погоджуємося із Бериллом-Харольдом Леві, зокрема, що природне право: 1) є ідеалом, згідно з яким усе наявне позитивне право має узгоджуватися. При цьому природне право є «вищим» правом, яке може

анулювати позитивне право; 2) створює невід'ємні права кожної окремої особи; 3) поширюється на всіх людей і має універсальний характер[5,с.8].

Доктрина природного права неоднорідна і пройшла у своєму розвитку доволі складний шлях, на якому були періоди як піднесення, так і спадів, вона існує в різних варіантах і їхня цінність та масштаби, різні. Натомість існування правил у суспільстві, визначають критерії справедливості позитивного права і підстави дотримання їх людьми, що можна вважати в дещо спрощеному вигляді суттю верховенства права, згідно з класичною школою природного права.

Протягом XIX і першої половини XX ст. природне право поступово втрачало свою популярність і поступалось іншим школам правової думки, передусім юридичному позитивізму. На початок першої світової війни було непросто знайти прихильника природного права, який зміг би належним чином відстояти головні засади цієї теорії[6,с.326].

Поширення школи правового позитивізму пояснюється насамперед тим, що саме вона запропонувала найбільш послідовну та змістовну альтернативу природному праву. До найяскравіших філософів позитивістської школи права належать британські юристи Дж. Остін, Г. Харт, К. Бергом німецький юрист, уродженець Риги і австрієць Г. Кельзен.

Хоча між філософами позитивізму є досить суттєві відмінності, різні варіації цієї доктрини об'єднує кілька спільних рис.

Основною рисою юридичного позитивізму є те, що право — це сукупність певних суспільних правил, що визначаються специфічними критеріями їх походження або порядком їх прийняття й розвитку і не мають нічого спільного з їхнім змістом. Рональд Дворкін вважає, що саме особливий порядок створення правових норм відрізняє їх від усіх інших видів суспільних норм що часто називаються узагальненою назвою «норми моралі», яких суспільство дотримується, але для забезпечення виконання яких держава не може вжити заходів примусу. Багато вчених вважають, що такий «тест на походження», який відрізняє правові норми від неправових, є найбільш принциповою та суттєвою рисою доктрини правового позитивізму[7,с.17].

Зазначена концепція визнає правом лише позитивне законодавство або тільки ті правові норми, що були створені органами державної влади на певному етапі розвитку суспільства. Всі інші норми в суспільстві перебувають поза правовою сферою.

Показовим є те, що одним із визначальних елементів позитивізму є відмежування правових норм від будь-яких норм справедливості й моралі. Батько правового позитивізму Джон Остін, який був правником, неодноразово підкреслював цю тезу у своїх творах: «Наука юриспруденції... має справу з позитивними законами або, кажучи точніше, просто законами, не зважаючи, добрі вони чи погані», справедливі чи ні. Відокремити право від будь-яких ідеологічних, моральних та інших «ірраціональних» критеріїв було головною метою теорії «чистого права» Ганса Кельзена. Він стверджував, що в своїй діяльності судді та інші юристи мають керуватися лише «правовою наукою», яка мусить бути вільною від політичних або ідеологічних виливів. Чистота права може бути досягнута тільки завдяки чіткому розмежуванню суто права, з одного боку, та елементів психології, соціології, етики та політичної теорії — з іншого[8, с.26].

Як бачимо, доктрина юридичного позитивізму розвивалася на противагу праву природному, вона наголошувала більшою мірою на формальних, а не змістовних характеристиках принципу верховенства права. Так, наприклад, проголошувалося, що право має відповідати певним формальним вимогам, як-то: закони повинні бути промудровані; закони не мають зворотної дії в часі; закони не можуть суперечити один одному тощо.

Згідно з доктриною юридичного позитивізму право, по суті, зводиться до закону, а його єдиним джерелом виступає воля законодавця. Правові норми та норми моралі й справедливості є окремими категоріями і не обов'язково мають бути пов'язані та впливати одне на одне. Забезпечення виконання правових норм, прийнятих в установленому порядку державними інституціями в межах своєї компетенції та незалежних від усіх інших видів суспільних норм, і складає принцип верховенства права за цією концепцією.

Висновок. Підсумовуючи, зазначимо, що, зародившись як природне право, принцип верховенства права деякий час зводили тільки до верховенства закону, але в сучасних умовах позначилися тенденції щодо зближення двох підходів. Якщо раніше природне право певною мірою відкидало позитивне, а позитивне, навпаки, не визнавало інших джерел права, крім закону, то сьогодні можна помітити деяке їх взаємопроникнення і взаємозв'язок, що яскраво демонструють численні праці вчених із цього питання та приклади зарубіжної судової практики. Сучасна «поміркована» доктрина юридичного позитивізму в цілому не заперечує певного зв'язку між мораллю та правом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Aquinas St. Thomas. *Summa Theologica* // Complete English Edition of St. Thomas Aquinas' *Summa Theologica*, v.2 / St. Thomas Aquinas; [trans. by Fathers of the English Dominican Province]. – Westminster, Maryland: Christian Classics, 1981.

2. Ahdieh, Robert B. (1997) *Russia's Constitutional Revolution: Legal Consciousness and the Transition to Democracy, 1985–1995*. University Park, PA: Pennsylvania State Univ. Press. [Google Scholar](#)

3. Alfange, Dean Jr. (1994) “*Marbury v. Madison* and Original Understandings of Judicial Review: In Defense of Traditional Wisdom,” 1993 *Supreme Court Rev.* 329–446. [Google Scholar](#)

4. Nelson, William E. (2000). *Marbury v. Madison: The Origins and Legacy of Judicial Review*. University Press of Kansas. ISBN 978-0-7006-1062-4.

5. Hayek, F.A. *The Constitution of Liberty*, Chicago: University of Chicago Press, 1960. P. 237.

6. Weston, Burns, «Human Rights», in *International Human Rights in Context: Law, Politics, Morals*, Henry I. Steiner and Philip Alston (eds.), Oxford: Oxford University Press, 2000. P. 326.

7. Dworkin, Ronald, *The Model of Rules*, *University of Chicago Law Review*, 35 (1967). P. 17.

8. Dworkin, Ronald, *Taking Rights Seriously*, Cambridge: Harvard University Press, 1977, - P. 17; Murphy, Jeffrie G., and Jules L. Coleman, *The P*

hilosophy o f Law: A n Introduction to Jurisprudence, Totowa, New Jersey: Rowman and Allanheld, 1984. P. 26.

Ключові слова: верховенство права, норма права, природне право, позитивне право, верховенство закону.

Key words: the rule of law, legal norm, natural law, positive law, the supremacy of law.

Єзеров Альберт Анатолійович

кандидат юридичних наук, доцент,

суддя Верховного Суду

DOI:

ВИСНОВКИ ВЕРХОВНОГО СУДУ: ПРИРОДА, МЕТОДОЛОГІЯ АРГУМЕНТАЦІЇ

Висновки Верховного Суду є основним продуктом його діяльності, а їхня якість і застосовність — критерієм оцінки функціонування Суду як найвищої судової інстанції, що орієнтує судову практику й розвиток законодавства. Утвердження висновків Верховного Суду щодо застосування норми права як обов’язкових зразків правозастосування поширює на них стандарти верховенства права та належного врядування [1]. Суддя, тлумачачи закон, зобов’язаний сприяти юридичній визначеності, яка гарантує передбачуваність застосування правових норм [1]; тому визначальною є саме аргументація висновку, а не її підміна простим цитуванням норм або присудом без аналізу обставин справи.

Висновки, сформульовані імпліцитно (*sub silentio*), ускладнюють подальше правозастосування, оскільки зворотне відтворення логіки рішення від результату до здогадки про тлумачення норми має дефект неповноти [2]. Чітке викладення висновку усуває потребу здогадуватися про мотиви рішення та дозволяє застосовувати механізм відступу від нього в належних випадках, чим забезпечується розвиток права.

Завальнюк Ірина Володимирівна	
ПРИНЦИП ІСТОРИЗМУ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ПРАВОВОЇ ІННОВАТИКИ У	
СВІТЛІ ІДЕЙ ЮРІЯ ОБОРОТОВА.....	70
Ямборко В'ячеслав В'ячеславович	
КОНТЕКСТУАЛЬНИЙ ПІДХІД У СУЧАСНИХ ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ	
.....	75
СЕКЦІЯ 2. РОЗМАЇТТЯ ЮРИДИЧНИХ ДОКТРИН ТА НАПРЯМІВ ПРАВОЇ НАУКИ.....	80
Туляков Вячеслав Олексійович	
КРИМІНАЛЬНО-ПРОВОА ІННОВАТИКА: МЕТОДОЛОГІЯ ПИТАННЯ.....	80
Кельман Михайло Степанович	
ПІДХОДИ, ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА У СВІТОВІЙ ТА	
УКРАЇНСЬКІЙ ПРАВНИЧІЙ ТЕОРІЇ	90
Єзеров Альберт Анатолійович	
ВИСНОВКИ ВЕРХОВНОГО СУДУ: ПРИРОДА, МЕТОДОЛОГІЯ АРГУМЕНТАЦІЇ.....	955
Тімофєєва Лілія Юрївна	
ПРОВОА ІННОВАЦІА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ: СИНТАГМАТИЧНИЙ ВИМІР	
НАУКОВОЇ СПАДЩИНИ Ю.М. ОБОРОТОВА.....	100
Нікітін Володимир Вікторович	
ПРИВАТНЕ ПРАВО У ПУБЛІЧНОМУ РЕЄСТРІ: МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	
ДВОЇСТОЇ ПРИРОДИ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ РЕЧОВИХ ПРАВ.....	105
Кельман Ростислав Михайлович	
СПІВВІДНОШЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ НАУКИ ТА КРИМІНАЛЬНОГО	
ЗАКОНОДАВСТВА: ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ІНТЕРПРЕТАЦІЇ	110
Нуржан Максатов	
ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND THE TRANSFORMATION OF MODERN	
JURISPRUDENCE: FORMATION OF A NEW LEGAL PARADIGM IN THE REPUBLIC OF	
KAZAKHSTAN	117
Дудник Руслана Миколаївна	
ЦИФРОВІЗАЦІА ПРАВА ЯК ПРОЯВ ПРАВОВОЇ ІННОВАТИКИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ	
АСПЕКТ	124
Чувакова Ганна Михайлівна	
АНОМАЛІЇ ПРАВОВОЇ СФЕРИ ЯК ФАКТОР ДЕФОРМАЦІЇ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ	
.....	1288
Іванчук Віра Євстафіївна	
ПРАВОВИЙ МОНИТОРИНГ ЯК ІНФРАСТРУКТУРА ПРАВОВОЇ ІННОВАТИКИ	13333
Шандрук Сергій Миколайович	
АНТИКОРУПЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ ТА АДМІНІСТРУВАННІ	
.....	1377